

Overweging zondag 26 oktober 2025 De Farizeeër en de tollenaar

Beste mensen,

- Laten we het om te beginnen eens hebben over wat tegenwoordig “framing” heet. Het opzettelijk kleuren van informatie om de mening van de massa te manipuleren en het vingerwijzen naar groepen mensen op basis van overeenkomstige kenmerken of gedrag. Het oordelen op basis van beelden en patronen die we overgedragen hebben gekregen. Het komt in deze tijden van verkiezingscampagne natuurlijk heel openlijk naar voren maar het werkt ook veel subtieler. Als we het bijvoorbeeld hebben over “de fatbikejeugd”. Maar ook “asielzoekers”, “autisten”, “dementerenden”. Ik las deze week in de krant een paginagrote advertentie van de Stichting SIRE over de gevolgen van negatieve beeldvorming over ouderen: dat ze in het verleden zijn blijven steken, dat ze niks meer kunnen en niet meer van waarde zijn voor onze maatschappij. Nou, kijk om je heen in deze parochie en daarbuiten en je ziet het tegendeel. Maar hun punt is, negatieve beeldvorming kan aanslaan bij de mensen over wie het gaat en dan gaat dat doorwerken en gaan ze er naar leven. Het is een mechanisme van alle tijden dat ons onbewust parten kan spelen in onze oordeelsvorming en waar we allemaal last van hebben. Een mechanisme dat

doorbroken kan worden op het moment dat we één zo'n fatbikejochie werkelijk ontmoeten. Vrienden hebben met autisme en hun schoonheid en authenticiteit leren kennen of een poezie-project gaan doen met mensen met dementie. Of op het moment waarop we zelf de leeftijd der sterken hebben bereikt.

Framing, en het gebruik van stereotypen is ook de Heilige Schrift niet vreemd. Zo komen we vooral in het Johannes-evangelie veelvuldig verhalen tegen over Farizeeërs die proberen om Jezus er in te luizen door het stellen van strikvragen. Wat de benaming Farizeeër sindsdien en nog tot heden ten dage tot scheldwoord heeft gemaakt. Maar dat is een projectie uit de godsdiensttwisten tussen Joden en christenen uit de eerste eeuwen.

Hoe wordt er in de Evangelielezing van vandaag uit Lucas omgegaan met stereotypen? Verrassend. Door vaste patronen te doorbreken. Door ze vanuit een omgekeerd perspectief te bekijken.

In de tijd waarin Jezus leefde waren het de tollenaars op wie werd neergekeken. Joodse ambtenaren die collaboreerden met de Romeinse overheersers, die de belasting inden voor de Romeinen en er zelf een behoorlijk zakcentje aan overhielden door de mensen uit te persen.

De Farizeeërs daarentegen waren in de tijd van Jezus gerespecteerde hoeders van de tempel en van de Tora. Het waren geleerden, en in de Joodse traditie discussiëren Schriftgeleerden met elkaar over de betekenis van de overgeleverde teksten en hoe daarnaar te leven. Het is dus

helemaal niet uit sluwheid dat ze Jezus over zijn geloofsvisie bevroegen. Het is gewoon de Joodse manier van theologie studeren. Farizeeërs hebben daadwerkelijk een belangrijke rol gespeeld in het behoeden en behouden van het Joodse geloof in tijden van overheersing door de Grieken en de Romeinen. En wellicht is Jezus zelf ook een Farizeeër geweest, want hij gaf lessen in de wandelgangen van de tempel.

We hebben het hier dus niet over “DE Farizeeër” in het algemeen maar over die ene Farizeeër. Een Farizeeër die de verbinding met God heeft verloren. Hij is gaandeweg het zicht op God kwijtgeraakt, de regels van vasten, naar de tempel gaan en tienden geven zijn een zelfstandig leven gaan leiden en hij is uiteindelijk in zijn eigen heiligheid gaan geloven. Laten wij daarover net zo min oordelen als over die tollenaar. Want het oordeel is niet aan ons, dat is aan God. Als wij in stilte zouden bidden “Dank U God, dat ik geen Farizeeër ben” dan doen wij precies het zelfde als deze Farizeeër in de tempel. Het is eerder tragiek als mensen de verbinding met God verliezen. Misschien was die man zichzelf wel aan het overschreeuwen in de leegte waarin hij leefde die het onmogelijk maakte om kwetsbaar en nederig te worden.

Die tollenaar durfde juist wel nederig en kwetsbaar te worden voor God en kon daardoor Gods liefde ontvangen. Het is God die mensen ziet zoals ze ten diepste zijn, God die groter is dan ons hart, God die ons genadig is.

En ik gun het die Farizeeër ook zo graag, dat hij over zijn eigen schaduw heen durft te stappen. De moed heeft om

door de knieën te gaan voor God en om genade te vragen. Ik weet zeker dat Jezus het die man, en mensen zoals hij, ook gunde. En dat hij daarom in zijn lering, als waarschuwing, die gelijkenis vertelde waarin hij positieve en negatieve stereotypen omdraait.

Want ik heb wel eens gedacht, soms ben ik zelf ook die Farizeeër. Ergens zit er in mij, in ons allemaal, wel iets van die Farizeeër dat af en toe naar buiten wil komen. Als we oordelen over een ander. Als we ons boven een ander stellen in plaats van naast een ander. Als we niet authentiek, vanuit ons hart, onze gebeden uitspreken en onze geloofsrituelen uitvoeren maar op routine. Dat is alleen maar menselijk maar laten we dan nu wensen, hopen en bidden dat God dan initiatief neemt en tot ons doordringt, dat we wijsheid en inzicht ontvangen en worden als de tollenaar en voor Hem door de knieën gaan.

Een paar maanden geleden lazen we over Martha en Maria, twee zussen, twee gestalten die twee verschillende vormen van geloven verbeelden waarin we onszelf kunnen herkennen. Zo zie ik het ook met de Farizeeër en de tollenaar. We zouden ze beiden kunnen zijn.

Nico Terlinden vertelt in Het verhaal gaat over een schilderij van de schilder Marius Richters die dit in beeld brengt. Bovenaan staat de Farizeeër, vroom en voldaan, in fraaie kleding, met een routineus bidgebaar. Onderaan, in de hoek, ligt de tollenaar, een ontredderd mens, geknield. Als je goed naar de gezichten kijkt zie je dat het twee keer dezelfde man is en dat de schilder zichzelf heeft geportretteerd. Tussen hen

in staat de tempel die in de Farizeeër de tollenaar ontmaskert
en in de tollenaar de Farizeeër.

Trouwe God,

U kijkt in liefde op ons neer in alle gedaanten waarmee we
ons aan U voordoen

en doorziet ons voor wie we ten diepste zijn

Wees ons genadig en maak ons tot mensen die werkelijk
mens zijn zoals U ons bedoeld heeft toen wij geschapen
werden,

zoals Uw Zoon Jezus Christus ons heeft geleerd en
voorgeleefd.

Amen.